



TIERPS KOMMUN
Bygg- och miljökontoret

LAGAKRAFTBEVIS
1999-10-26

Ob 228

Kommunfullmäktige har den 7 September 1999 antagit förslag till områdesbestämmelser för Ullfors bruk, Tierps kommun.

Beslutet har vunnit laga kraft den 18 Oktober 1999.

Enligt uppdrag

Kenneth Ottosson

ANTAGANDEHANDLING

Områdesbestämmelse för **ULLFORS BRUK**, Tierps kommun

PLANBESKRIVNING

HANDLINGAR

Områdesbestämmelsen består av plankarta med bestämmelser, denna beskrivning, samrådsredogörelse, fastighetsförteckning och utlåtande över utställning.

Grundkarta för området har upprättats med hjälp av avstyckningskartor och Lantmäteriets ekonomiska karta.

PLANENS SYFTE OCH HUVUDDRAG

Syftet med områdesbestämmelsen är att ge de kulturhistoriska värdefulla byggnader och den kulturhistoriska värdefulla miljön ett skydd mot förvanskning genom bl a utökad lovplikt.

Målet med bestämmelserna är att tillvarata de värden som finns i den kulturhistoriskt intressanta miljön med bl a enhetligheten i byggnadernas utformning, detaljer, material och färgsättning, traditionella svenska växtsorter i planteringar och rabatter

Förslaget redovisar skyddsbestämmelser avseende rivningsförbud av kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Enligt Plan- och bygglagen, PBL, har den enskilde rätt till ersättning för skada som är betydande i förhållande till den berörda delen av fastigheten.

PLANDATA

Lägesbestämning

Ullfors Bruk är beläget på slätten vid Tämnarån väster om Gryttjom och Husbyborg, Tierps församling. Planområdet omfattar hela Ullfors Bruk samt delar av länsväg Lv 748 och 749 med alléträd.

Areal

Planområdet omfattar ca 13,5 ha.

Markägoförhållanden

All mark är i privat ägo. Största markägaren är Stora Kopparberg Bergslags AB.

TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDE

Översiktliga planer

I kommunens översiktsplan, ÖP90, ingår planområdet i riksintresseområdet Ri K 12, Tierpsläppen samt i Kulturområde K33, Tierpsläppen. Viktiga kulturmiljöer, som gamla järnbruk, skall bevaras och varsamt utvecklas.

Detaljplan, områdesbestämmelser och förordnanden

Länsstyrelsen har i yttrande 1995-03-10 uppmärksammat kommunen på behovet av områdesbestämmelser för bruksmiljön i Ullfors Bruk. Området omfattas inte tidigare av detaljplan eller områdesbestämmelser.

För hela Tämnrånns sträckning gäller strandsskyddsförordnande enligt § 15 NVL med 100 meter vid normalt vattenstånd.

Byn utgör "Samlad bebyggelse" (8 kap § 4-5) enligt kommunens bedömning.

Program för planområdet

Något särskilt planprogram har inte upprättats. Upplandsmuseet har gjort en sammanställning och genomgång av viktiga kulturhistoriska miljöer, inför arbetet med översiktsplan, ÖP90. Arbetet redovisades i "Tierp tar tillvara".

Miljökonsekvensbeskrivning

Någon särskild miljökonsekvensbeskrivning, MBK, kommer inte att upprättas.

Kommunala beslut i övrigt

Byggnadsnämnden beslutade, 1995-05-23 § 130, att upprätta ett förslag till områdesbestämmelser.

FÖRUTSÄTTNINGAR OCH FÖRÄNDRINGAR

Allmänna hänsyn

3 kap 10 § Plan- och bygglagen

Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens särdrag beaktas och dess byggnadstekniska historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.

3 kap 12 § Plan- och bygglagen

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässigt eller konstnärlig synpunkt eller ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

Att ta hänsyn till kulturhistoriska värden är fråga om kunskap och respekt för den byggda miljön.

Hänsynen till kulturvärden innebär förutom ett krav på anpassning till särskilt värdefull bebyggelse också krav på att nybyggnader skall utformas med hänsyn till lokal tradition i fråga om byggnadens form i stort, t ex planmått, höjd och takform, eller i detalj, t ex materialval, färgsättning och fönsterformer. Lokala traditioner i dessa avseenden skall beaktas och föras vidare. Hänsyn till naturvärdena ska beaktas, t ex värdefull naturmiljö och kulturlandskap på platsen.

Karaktäristiska för Ullfors bruksmiljö är enhetligheten i byggnadernas utformning, detaljer, material och färgsättning med dels de gamla bruksbostäderna utefter Bruksgatan med källarbodar och uthus och dels de faluröda arbetarbostäderna från början av 1900-talet. Övriga byggnader som utgör det värdefulla i miljön är f d förvaltarbostaden med förrådsbyggnad, båda från senare delen av 1700-talet, förvaltarbostaden som tyvärr har hårt moderniserats, och f d värdshuset.

Vid underhåll, ändringar och tillbyggnader av befintliga byggnader samt kompletteringar av den byggda miljön skall Bygg- och miljökontoret, Tierps kommun kontaktas, tel 0293-180 00. För information och rådgivning om vilka färger och material som kan användas kan man vända sig till Upplandsmuseét, tel 018-16 91 00.

Historik

På slätten väster om Gryttjom och Husbyborg, ligger Ullfors bruk. Ursprungligen var Ullfors en bondby och finns omnämnd under 1300-talet. 1647 inköptes ett hemman av den tyske industrimannen Hinrich Lemmens, som i Österlövsta drev de båda järnbruken Åkerby och Hilleboda. Avsikten med köpet var naturligtvis att också i Ullfors anlägga ett bruk. Platsen var väl vald och forsen hade sedan gammalt utnyttjats för kvarndrift. Vid Lemmens köp fanns här fortfarande flera såväl krono- och bondeägda kvarnar.

Lemmens fick snart Bergskollegiums privilegier för bruksdriften och redan 1650 kunde masugnen tas i drift och 1658 stod hammarsmedjan färdig. Ullfors övergick efter Lemmens död till hans arvingar som 1706 arrenderade ut driften till Charles de Geer på Lövsta bruk. 1733 såldes Ullfors till de Geer och kom därefter att förenas med de sk Strömsbergsverken. Masugnen drevs fortsättningsvis omväxlande med masugnarna vid Strömsberg och Hilleboda fram till mitten av 1800-talet, då den lades ner för gott. Stångjärnssmidet var desto betydelsefullare och Ullfors hade länge den största av Strömsbergsverkens smedjor. Både vallonsmide och lancashiresmide bedrevs. Smedjorna var ständigt föremål för modernisering, exempelvis installerades redan vid mitten av 1800-talet två ånghammare. Ullfors var således en omfattande bruksort och hade på 1830-talet omkring 300 invånare och vid seklets mitt närmare 400.

Vid arvskifte 1861 kom Strömsbergsverken i familjerna von Platens och senare Wachtmeisters ägo. I början av 1900-talet minskade produktionen i samband med att verksamheten började koncentreras till Strömsberg men ännu vid Stora Kopparbergs bergslags AB 1920 var tre vallonhårdar i drift. Förutom järnbruket drev vid denna tid även en kvarn, ett stort vattensågverk med hyvleri, tegelbruk samt ett omfattande jordbruk. Vallonsmidet fortsatte under 1920-talet men minskade för varje år och upphörde helt 1929. Av de gamla verksamheterna återstår i dag endast lantbruket som idag är i privat ägo.

Bebyggelsen

Ullfors är med undantag av industriområdet en väl sammanhållen och välbevarad bruksort. Intill dammen låg den stora vitputsade kvarnbyggnaden, vars äldsta delar var från 1861. Byggnaden revs 1987 och ersattes 1997 med en turbinbyggnad för ett minikraftverk.

De flesta av industribyggnaderna revs under 1930-talet men grundmurar och kanaler efter smedja och sågverk finns bevarade liksom några förrådsbodas och den faluröda verkstaden med högt brutet tak från början av 1800-talet. Norr om dammen är den gamla mumblingshammaren uppställd som minnesmärke.

Från dammen sträcker sig den raka bruksgatan söderut. Gatan kantas av en lövträdsallé och på den västra sidan ligger bostadsbebyggelsen.

Ob228, planbeskrivning, 99-05-21



Byggnaden längst i norr är den f d förvaltarbostaden sannolikt från 1790-talet, uppförd i timmer med ljus panel och med brutet tak. I trädgården finns en samtida timmerbyggnad. På andra sidan bruksgatan ligger det f d kontoret som till sin form liknar förvaltarbostaden, men som fått sin exteriör hårt moderniserad. Utmed bruksgatan ligger sex reveterade arbetarbostäder med tillhörande källarbodar och uthus. Det första huset är troligen samtida med inspektorsbostaden medan de övriga är uppförda något senare, dock före 1820. Bakom bruksgatan ligger tre faluröda bostadshus, vilka uppfördes omkring 1910.

I södra änden av bruksgatan utbreder sig en faluröd bebyggelse, med bl a det f d värdshuset som tillika med några andra byggnader är uppförda i början av 1800-talet. Här ligger också ett tvåvånings skolhus från 1864 i reveterat timmer i nyrenässansens stil. Ett stycke öster om bruksgatan ligger den ståtliga ladugårdsfyrkanten med präktiga stenbyggnader från 1800-talets mitt innehållande ladugårdar, stall och magasin. Magasinet från 1832 har såväl grund som portal i huggen sten.

Fast fornlämning

Området där hytta och smedja låg (Ullfors) utgör en fast fornlämning enligt 2 kap Lag om kulturminnen m m.

Markingrepp och förändringar inom området kräver tillståndsprövning enligt Kulturminneslagens bestämmelser.

Strandskydd

Strandskydd enligt 15 § Naturvårdslagen (NVL), gäller 100 meter från Tämনারáns strandlinje vid normalvattenstånd.

Gemensamhetsanläggningar

Sju gemensamhetsanläggningar finns bildade av Fastighetsbildningsmyndigheten Uppsala län, Östhammar, som avser nyttjande och skötsel av vatten- och avloppsanläggningar och ledningar, uthus, kommunikationsytor samt vägar.

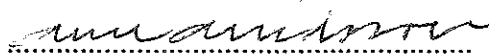
MEDVERKANDE TJÄNSTEMÄN

Kommunala tjänstemän inom Kultur och fritid samt Bygg- och miljökontoret som har medverkat under planarbetet:

Carin Palmquist Isaksson	Kultur och fritid
Per Nordenstam	Bygg- och miljökontoret
Kenneth Ottosson	Bygg- och miljökontoret
Birgitta Lind	Bygg- och miljökontoret

Tierp 1999-05-20

Bygg- och miljökontoret, planavdelningen



Arne Arvidsson, stadsarkitekt

Ob 228 Normalt planförfarande

ANTAGANDEHANDLING

Förslag till områdesbestämmelse för **ULLFORS BRUK**, Tierps kommun

SAMRÅDSREDOGÖRELSE

HUR SAMRÅDET BEDRIVITS

Samrådshandlingar

Underrättelse om planförslaget har skett med brev till sakägarna, berörda myndigheter och andra som har intresse av planen, se fastighetsförteckning och remisslista (bil. 1). Till underrättelsen har bifogats beskrivning och plankarta med bestämmelser.

Samrådsmöte

Underrättelse om samrådsmöte har gjorts dels med brev till sakägare och myndigheter och dels genom annons i ortens tidningar. Antalet deltagare vid samrådsmötet var ca 20 st fastighetsägare och intresserade. Samrådsmötet hölls i f d Vårdshuset i Ullfors.

SAMMANFATTNING

Följande revideringar/kompletteringar föreslås i planmaterialets olika delar

Plankarta med bestämmelser

Området där hytta och smedja låg utgör en fast fornlämning detta markeras på kartan. Bestämmelserna har omarbetats efter samråd med länsstyrelsen, plan- och kulturmiljöenheten. Den utökade lovplikten har kompletteras med att även gälla jordbrukets byggnader

Beskrivningarna

Skrivningen av syftet med planen har utökats med mål och ramar för bevarandet. Kommunens friskrivning av ersättningskrav tas bort. Den fasta fornlämningen beskrivs samt att särskild tillståndsprövning enligt Kulturmiljölagens bestämmelser krävs.

INKOMNA YTTRANDEN

Yttranden har inkommit från:

- Länsstyrelsen	Bil. 2
- Vägverket	Bil. 3
- Försvarsmakten, Upplands regemente	Bil. 4
- Upplandsmuseet	Bil. 5
- Telia	Bil. 6
- BUK, Kultur- och fritidsavdelning, Tierps kommun	Bil. 7
- Hyresgästföreningen i Uppland	Bil. 8
- Ullfors bruk 1:9	Bil. 9
- Ullfors bruk 1:7 och 1:8	Bil. 10, 11
- Ullfors bruk 1:16	Bil. 12, 13
- Kommunstyrelsens AU, Tierps kommun	Bil. 14

Remissinstanser som inte har något att erinra mot förslaget:

- Vägverket
- Försvarsmakten, Upplands regemente
- Telia
- Hyresgästföreningen i Uppland
- Kommunstyrelsens AU, Tierps kommun

Länsstyrelsen, bilaga 2

Samråd om förslag till områdesbestämmelser för Ullfors bruk i Tierps församling, Tierps kommun

Kommunen har översänt rubricerat förslag till Länsstyrelsen för samråd enligt 5 kap 20§ plan- och bygglagen.

Synpunkter har under hand lämnats till stadsarkitekt Arne Arvidsson 1998-09-16.

Länsstyrelsen, som anser det vara värdefullt och i linje med kommunens översiktsplan att områdesbestämmelser upprättas för bruksområdet, lämnar följande synpunkter och kommentarer inför den fortsatta bearbetningen av samrådsförslaget.

Allmänt

Områdesbestämmelserna syftar främst till att ge den kulturhistoriskt värdefulla miljön ett utökad skydd enligt PBL. Övrigt skydd för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i området som skulle kunna ifrågakomma är detaljplan och byggnadsminnesförklaring. Länsstyrelsens bedömning är att områdesbestämmelserna tills vidare bör kunna utgöra ge en god grund för hantering av bevarandefrågor med hänsyn till områdets aktuella värden, egenart och övriga förutsättningar.

Då områdesbestämmelserna blir juridiskt bindande för kommunen och fastighetsägarna är det bl a lämpligt att så långt möjligt precisera mål och ramar för bevarandet genom att utförligt beskriva områdets värden med referenser till historiskt underlagsmaterial och aktuella byggnadsinventeringar. Detta är en viktig information till fastighetsägarna om vilka åtgärder som är möjliga/lämpliga att genomföra med hänsyn till behovet av bevarande och, utveckling av området. Informationen i områdesbestämmelserna skulle därmed också ge en viktig vägledning om områdets användningsmöjligheter som är av intresse vid fastighetsköp och planering av investeringar i området.

Avgränsningsfrågor

Angränsande områden som ej ingår men som kan kräva hänsyn till bruksområdet bör istället kunna redovisas i kommunens översiktsplan med riktlinjer för bebyggelseutvecklingen.

Områdesbeskrivning

Innehållet i beskrivningen är viktig för fastighetsägarens möjlighet att bedöma hur långt PBL:s generella hänsynsregler samt övriga hänsynsregler skall tillämpas.

I områdesbestämmelserna ingår ej något förhållningssätt till interiöra förändringar i bebyggelsen, t ex kan det finnas skäl att i vissa fall bevara intakta planlösningar medan det i andra fall inte har någon betydelse från bevarandesynpunkt.

Frågan om *ersättningskrav* är kopplad till de specifika förutsättningarna som råder för den aktuella bebyggelsen dvs byggnadernas skick. Beskrivningen kan därför med fördel kompletteras med ett åtgärdsavsnitt med allmänna råd om hur man lämpligen förfar vid renovering och underhåll i några typfall. Det finns därmed indirekt möjlighet att prioritera stöd med bidragsmedel för antikvariska överkostnader.

I området finns exempel på vissa återställningsåtgärder som skulle ge särskild stort effekt för bruksmiljön i sin helhet som redan nu bör kunna identifieras.

Bestämmelser

Under rubriken *varsamhetsbestämmelser* bör anges bevarandekrav och för I hållningssätt vid underhållsarbeten så att det tydligare framgår vad som eventuellt kan vara ersättningsgrundande åtgärder.

Utökad lovplikt bör även gälla jordbrukets byggnader.

Området där hytta och smedja låg(Ullfors) utgör en fast fornlämning och skall markeras på kartan i enlighet med bifogat kartutdrag. I beskrivningen kan lämpligen införas en uppgift om att markingrepp och förändringar inom detta område kräver särskild tillståndsprovning enligt Kulturminneslagens bestämmelser.

I handläggningen av detta ärende har även deltagit Jan-Helmer Gustafsson, Kulturmiljöenheten.

Olle Lundgren
Länsarkitekt

Mats Hellberg
Avdelningsdirektör

Kommentar

Områdesbestämmelserna syftar främst till att ge den kulturhistoriskt värdefulla miljön i Ullfors bruk ett utökat skydd enligt Plan- och bygglagen (PBL).

Beskrivningen kommer att kompletteras med mål och ramar för bevarandet genom en utförlig beskrivning av områdets värden med referenser till historiskt underlagsmaterial och byggnadsinventeringar.

Områdesbestämmelserna kommer inte att ta ställning till eller föreslå några förhållningssätt till interiöra förändringar.

Fasta fornlämningen kommer att införas på kartan och beskrivas i beskrivningen.

Den utökade lovplikten kommer även att gälla jordbrukets byggnader.

Råd och anvisningar kommer att införas i beskrivningen.

Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län, bilaga 5

Museet kommenterar bl a planbestämmelserna och skyddsbestämmelserna att dessa har fått en formulering att utseendet och kvaliteten skall väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförandet. Museet anser att det typiska för tidiga 1900-talets Ullfors bör eftersträvas.

Den utökade lovplikten bör enligt museets mening även gälla jordbrukets byggnader. Begreppen "omfärgning" resp "ommålning" bör förtydligas.

Museet ifrågasätter kommunens möjligheter fransäga sig eventuella krav från den enskilde fastighetsägaren.

Under rubriken "Förutsättningar och förändringar. Allmänna hänsyn" anser museet att det bör tillfogas vad som är karaktäristiska för bruksmiljön - vari det kulturhistoriska värdet består och var som bör värnas.

Kommentar

Det är viktigt att beskriva vad som är karaktäristiskt för Ullfors miljö och vari det kulturhistoriska värdet består och vad som skall värnas. Detta skall införas i beskrivningen dels under syftet och dels under "Förutsättningar och förutsättningar. Allmänna hänsyn". Upplandsmuseets telefonnummer skall rättas. Övrigt se kommentar till länsstyrelsens remissvar.

Ullfors bruk 1:9, Laila Fridh och Eva Barrefors, bilaga 9

Fastighetsägarna önskar att skyddsbestämmelsen q1 skall undantas vad gäller ett av deras uthus. Anledningen till den framförda önskan är att byggnaden är i alltför dåligt skick för att kunna bibehållas.

Kommentar

Syftet med områdesbestämmelser är att möjliggöra för fastighetsägare med byggnader som är kulturhistoriskt intressant ansöka om bidrag för den antikvariska merkostnaden. Ansökan inlämnas till Länsstyrelsen, kulturmiljöenheten Uppsala.

Ullfors bruk 1:7 och 1:8, Kenneth Nilsson, bilaga 10 och 11

Bilaga 10

Fastighetsägaren anser att kallelsen till samrådsmötet har kommit alltför sent för att han haft möjlighet att planera för detta möte. Kallelsen kom tillhanda sex dagar före samrådsmötet. Kenneth Nilsson hemställer att mötets datum ändras.

Bilaga 11

Kenneth Nilsson önskar en förlängd remisstid.

Kommentar

Underrättelse angående förslag till områdesbestämmelse är daterad 1998-08-05 och sändes med B-post till samtliga sakägare och övriga remissinstanser 1998-08-07. Annons infördes i lokaltidningarna 1998-08-12. Enligt Boverkets publikation "Boken om detaljplan och områdesbestämmelser" bör meddelandet om samrådsmötet skickas ut cirka en vecka före utsatt tid (i detta fall 1998-08-12).

Remisstiden har varit 1 månad varför någon förlängning inte varit aktuell.

Ullfors bruk 1:16, Wilhelmina Hoffman, bilaga 12 och 13**Bilaga 12**

Erhöll kallelsen den 14 augusti till samrådsmötet den 19 augusti. Kallelsen bör sändas till berörda parter inom rimlig tid så att möjlighet ges till planering och deltagande vid mötet.

Bilaga 13

Anser att informationen till berörda fastighetsägare varit bristfällig. Önskar att remisstiden förlängs så att fastighetsägarna ges möjlighet att inhämta information om planförslaget. Yrkan om ersättningskrav bör skjutas på framtiden och ersättningskraven regleras enligt gällande lagstiftning.

Kommentar

Beträffande tidsaspekterna se kommentar till bilaga 9 och 10.

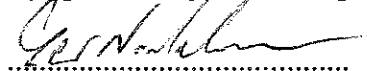
Skrivningen om ersättningskrav enligt 14 kap 8 § 2:a stycket kommer att ändras.

SLUTKOMMENTAR

Med de föreslagna ändringar och bearbetningar kan områdesbestämmelsen ställas ut för granskning enligt 5 kap 23 och 33 §§ Plan- och bygglagen.

Tierp 1998-10-15

Bygg- och miljökontoret, planavdelningen



Per Nordenstam
Förvaltningschef

Ob 228 Normalt planförfarande

ANTAGANDEHANDLING

Områdesbestämmelse för ULLFORS BRUK, Tierps kommun

UTLÅTANDE ÖVER UTSTÄLLNING, enligt 5 kap 27 § PBL.

HUR UTSTÄLLNINGEN BEDRIVITS

Beslut

Bygg- och miljönämnden beslutade om utställning, Bn § 248 1998-12-10, enligt 5 kap 23 § Plan- och bygglagen (PBL).

Utställningshandlingar

- Plankarta med bestämmelser
- Planbeskrivning
- Råd- och rekommendationer för att bygga och bygga om i kulturhistoriskt värdefull miljö
- Fastighetsförteckning
- Samrådsredogörelse

Utställning

Utställningshandlingar fanns tillgängliga i Biblioteket i Tierp och Kommunhuset i Tierp, under tiden 15 mars – 19 april 1999.

Underrättelser

Underrättelser om utställningen har gjorts dels genom annons i ortens tidningar och dels genom brev till sakägare, myndigheter och andra som har väsentligt intresse av förslaget.

INKOMNA SYNPUNKTER

Synpunkter har, under utställningstiden, inkommit från:

- | | |
|----------------------------------|---------|
| - Länsstyrelsen | Bil. 15 |
| - Kommunstyrelsens arbetsutskott | Bil. 16 |
| - Vattenfall Sveanät AB | Bil. 17 |
| - Telia AB | Bil. 18 |

SAMMANFATTNING OCH KOMMENTAR TILL INKOMNA SYNPUNKTER

Myndigheter, sakägare och andra som har väsentligt intresse av förslaget men har inget att erinra

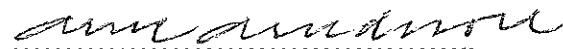
- | | |
|----------------------------------|---------|
| - Länsstyrelsen | Bil. 15 |
| - Kommunstyrelsens arbetsutskott | Bil. 16 |
| - Vattenfall Sveanät AB | Bil. 17 |
| - Telia AB | Bil. 18 |

REVIDERING AV OMRÅDESBESTÄMMELSER EFTER UTSTÄLLNING
Ingen ändring eller revidering har skett efter utställningen

SAKÄGARE SOM INTE FÅTT SINA KRAV TILLGODOSEDDA
Inga

Tierp 1999-05-20

Bygg- och miljökontoret, planavdelningen



Arne Arvidsson, stadsarkitekt

RÅD OCH REKOMMENDATIONER FÖR ATT BYGGA OCH BYGGA OM I KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL MILJÖ

Källa : Byggnadsvård, utgiven av Länsstyrelsen Uppsala län 1997

Varsamhet

De värden som skall bevaras är inte enbart kulturhistoriska och liknande kvaliteter utan också speciella boendekvaliteter, t ex äldre planlösningar som ofta har positiva värden i fråga om rumssamband och rumsvolymer. Varsamhetskravet innebär exempelvis, när det gäller bostäder, att väggar och våtenheter bör flyttas endast om det är absolut nödvändigt för att nå en godtagbara planlösningar. Även inredningsdetaljer som kakelugnar, skåpsnickerier, dörrar och paneler skall behandlas med varsamhet. I kravet på varsamhet ligger också ett krav på att hänsyn skall tas till möjligheterna för människor att bo kvar efter en ombyggnad. Varsamhetskravet får inte tas för intäkt för att generellt hålla en låg standard när byggnader ändras. Oberoende av åtgärdens omfattning kan varje ändring göras på ett varsamt och ovarsamt sätt. Ett varsamt tillvägagångssätt skall användas vid genomförandet av såväl ombyggnader som andra ändringar. Det förutsätter att man skaffar sig kunskaper om de värden som byggnader har och att man tar till vara dessa värden så långt det är möjligt med hänsyn till andra krav.

Underhåll

Alla byggnader behöver fortlöpande underhållas; det finns i verkligheten inga underhållsfria byggnader och material. Små lättreparerade skador blir snart stora och besvärliga, om man inte åtgärdar dem i tid.

Vid underhållsarbeten på en byggnad är det viktigt att välja rätta material och metoder. Med traditionella material behåller man lättare byggnadens ursprungliga utseende och karaktär.

Ändringar och/eller mindre tillbyggnad

Vid ändringar och mindre tillbyggnader är det viktigt att ta hänsyn till byggnadens förutsättningar. Särskilt takvinklar, fasadmaterial, utformning av fönster och dörrar är viktigt att anpassa till den gamla byggnaden.

Det kan i vissa fall vara bättre med en nybyggnad än att försöka anpassa nya material och funktioner till en gammal byggnad

Vid ändringar och mindre tillbyggnader av äldre byggnader bör samma grundinställning gälla som vid underhåll.

Nybyggnad

Det går att komplettera kulturhistorisk värdefull miljö med nya byggnader utan att det kulturhistoriska värdet försvinner. Det är viktigt att göra klart för sig vad som är karaktäristiskt för miljön, d v s ställa sig frågan; Hur ser det egentligen ut där jag ska bygga?

Den nya byggnaden ska smälta in i miljön och så lite som möjligt förändra platsens utseende. Fasadmaterial, takmaterial och fönster ska anpassas till omgivande byggnader. Träd och växter på tomten ska sparas i största möjliga mån.

Rådgivning

Kontakta bygg- och miljökontoret, Tierps kommun eller Upplandsmuseet för råd och förslag så tidigt som möjligt i planeringen.

- Bygg- och miljökontoret, Tierps kommun, tel 0293-180 00.

- Upplandsmuseet, tel 018-16 91 00.

TAK

Tegeltak

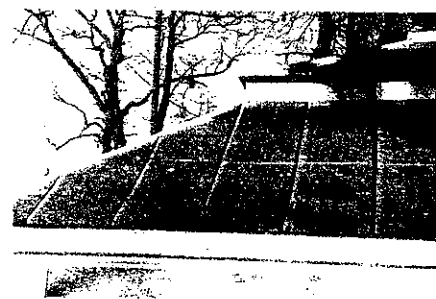
Det vanligaste taktäckningsmaterialet är lertegel, en- eller tvåkupigt.

Vid omläggning av tegeltak är det ofta underlag och läkt som behöver bytas. Ofta kan större delen av tegeltaket återanvändas efter komplettering med reservpannor i samma storlek och utförande. Om teglet är i dåligt skick kan det vara nödvändigt att lägga nytt, en- eller tvåkupigt, beroende på tidigare utförande eller antikvariska överväganden. Det kan räcka att lägga nytt tegel på ett av takfallen. Det gamla återanvända teglet lägges då på huvudfasadens takfall. Befintlig takfot och taksprång skall bevaras och vid behov ilagas med virke lika befintligt utseende. Vindskivor, vattbrädor ochnockbrädor bör utföras i trä, i undantagsfall kan plåt användas, målas eller tjäras lika befintligt utseende.



Plåttak

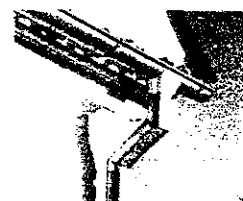
Gamla plåttak är ofta utförda i sk skivtäckning. Oftast förekommande plåtformat är 60 x 120 cm med sammanfallande eller förskjutna tvärfalser. Vid ilagning eller omläggning av hela tak med stora antikvariska kray skall plåtformatet utföras lika befintligt. Detsamma gäller placering av tvärfalser och andra specifika utföranden. Dock kan vissa tekniska avvikelser, t ex. typ av falsning, tillåtas.



PLÅTARBETEN

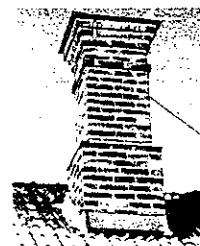
Hängrännor och stuprör

Stuprör utföres med falsade tvärskarvar. Vinklar skall vara skarpa och falsade. Utkastarens längd får inte understiga 25 cm och monteras ett gott stycke från marknivån. Rölfalsen skall vändas utåt för att undvika skador på fasad om läckage skulle uppstå. Gäller speciellt putsfasader.



Fönsterbleck

Fönsterbleck utföres med omvikt framkant, uppvikt mot karm och i ändar. Inslagskant bockas 2 mm. Skarv utföres med hakfals.



Skorstenar

Skorstensöverbeslag skall utföras enkel utan sarg. Sprången bör göras minst 5 cm och fästas med 2,5 cm breda band över minst tre tegelskift. Även neder- och underbeslag utföres i varmförzinkad plåt.

FASADER

Träfasader

Generellt gäller att allt äldre virke i gott skick skall bevaras och återanvändas. Allt nytt material skall anpassas till byggnadens ålder och karaktär. Vid byte skall samma utseende, dimensioner och material användas. Exempelvis skall hyvlat virke bytas mot hyvlat virke. Allt nytt virke skall vara av högsta kvalitet, d v s av tätvuxen kådrik furu. Detta gäller speciellt fönstervirke där minst sex årsringar skall rymmas per centimeter.

Putsad fasad

Putsade fasader är ofta utförda som slätputs eller spritputs. Putsarbeten skall utföras med rent kalkbruk eller hydrauliskt kalkbruk 1-3 mm. Fasader som är spritputsade respektive slätputsade skall utföras lika befintligt utseende. Knutar, fönster- och dörr- omfattningar, band mm. skall som regel vara slätputsade.

FÖNSTER

Restaurering av fönster

Befintliga fönster skall som regel bevaras. Renovera gamla fönster i stället för att byta fönster till nya som ofta är av sämre kvalitet. Använd linoljefärg, spara gamla beslag, använd gärna äldre glas, tänk på ventilationen mellan bågar. Befintliga fönster skall lyftas ur och restaureras i uppvärmt utrymme efter noggrann torkning. Vid behov monteras väderskydd.

UTVÄNDIG MÅLNING

Vid all utvändig målning skall traditionella färgtyper och behandlingsmetoder användas. Målning skall ske när ingen risk för frost föreligger, inte heller får virkets fukthalt överstiga 15%.

Det skadar inte att stryka upp färgprover innan arbetet påbörjas.

UTOMHUS

Belysning

Vid montering av ny belysningsarmaturer bör armatur med traditionellt utseende användas. För bostadshus och ekonomibyggnader kan en enkel stallykta användas. Till gatubelysning bör armaturer med enkel formgivning användas.



LÄSTIPS

Antell, Olof

- Taktegel, tegeltak

Byggnadsstyrelsen m fl.

- Fönster. Historik i vården av gamla byggnader

Hidemark, Ove m fl.

- Så renoveras torp och gårdar

Länsstyrelsen Uppsala och

Upplandsmuseet

- Bygd att vårda

- Vägvisare till kulturen i Uppsala län

Mannberg Wretin, Karin

- Byggt i Uppland

Nordiska museet och

Riksantikvarieämbetet

- Var virket bättre förr

Riksantikvarieämbetet

- Liggtimmerhus

- Traditionella färgtyper

Thurell, Sören

- Vård av trähus

Tunander, Pontus

- Målning av träskydd. En praktisk rådbok

Upplandsmuseet och Tierps kommun.

- Tierp tar tillvara

För mera råd om byggnadsvård ring Upplandsmuseet tel 018-16 91 00 eller Länsstyrelsens kulturmiljöenhet tel 018-17 50